

УДК 070=161.2(73)

Біловус Леся Іванівна,
к. філол. н., доцент Тернопільського національного економічного університету

Билувус Леся Ивановна,
к. филол. н., доцент Тернопольского национального экономического
университета

Lesia Bilovus,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Ternopil National Economic University
e-mail: Lesya_Bilovus@i.ua

**Підтримка і популяризація української культури як одного із чинників
збереження національної ідентичності у періодиці української діаспори США
(від 1947 р.)**

У середині минулого століття, із початком третьої хвилі української еміграції у США, культурне життя української діаспори поступово пожвавлюється, змінюється і розуміння культури як націєтворчого чинника, ролі американських українців у цьому процесі. Однією з найважливіших справ для існування українського народу та його майбутнього визначається всебічна опіка національної культури на еміграції. Публікації в україномовних періодичних виданнях діаспори США стають засобом поширення культурно-духовних національних цінностей та чи не єдиним способом комунікації між розкиданими по різних штатах українськими громадами. Дослідження присвячене аналізу україномовних періодичних видань діаспори США на предмет підтримки і популяризації української культури як одного із чинників збереження національної ідентичності у період після закінчення Другої світової війни та початку третьої хвилі еміграції у США.

Ключові слова: україномовна періодика, українська діаспора, культура, Україна, еміграція, національна ідентичність

**Поддержка и популяризация украинской культуры как одного из факторов
сохранения национальной идентичности в периодике украинской диаспоры
США (от 1947 г.)**

В середине прошлого века, с началом третьей волны украинской эмиграции в США, культурная жизнь украинской диаспоры постепенно оживляется, меняется и понимание культуры как нациесозидающего фактора, роли американских украинцев в этом процессе. Одним из важнейших дел для существования украинского народа и его будущего определяется всесторонняя опека национальной культуры в эмиграции. Публикации в украиноязычных периодических изданиях диаспоры США становятся средством распространения культурно-духовных национальных ценностей и едва ли не единственным способом коммуникации между разбросанными по разным штатам украинскими общинами. Исследование посвящено анализу украиноязычных изданий диаспоры США на предмет поддержки и популяризации украинской культуры как одного из факторов сохранения национальной идентичности в период после окончания Второй мировой войны и начала третьей волны эмиграции в США.

Ключевые слова: украиноязычная периодика, украинская диаспора, культура, Украина, эмиграция, национальная идентичность

**Support and Popularization of Ukrainian Culture as One of the Factors of the
National Identity Preservation in the Periodicals of the USA Ukrainian Diaspora (from
1947)**

In the middle of the last century, with the beginning of the third wave of Ukrainian emigration to the United States, the Ukrainian Diaspora's cultural life has been gradually reviving as well as understanding of both the culture as a nation-building factor and the role of American Ukrainians in this process has been changing. The overall guardianship about national culture of emigration as one of the most important issues for Ukrainian people's existence and their future has been determined. Publications in the Ukrainian-language periodicals of the USA Diaspora are becoming the distribution vehicle of cultural and spiritual national values and, perhaps, the only way of communication between Ukrainian communities scattered across different states. The research is devoted to the analysis of Ukrainian-language periodicals of the USA Diaspora about the support and popularization of Ukrainian culture as one of the factors for the national identity preservation in the period after the ending of the Second World War and the beginning of the third wave of emigration to the United States.

Key words: Ukrainian-language periodicals, Ukrainian Diaspora, culture, Ukraine, emigration, national identity

У середині минулого століття, із початком третьої хвилі української еміграції у США культурне життя української діаспори поступово поживляється, змінюється і розуміння культури як націєтворчого чинника, ролі американських українців у цьому процесі. Після Другої світової війни всі українські землі залишилися під СРСР. Водночас вперше в історії нашого народу більшість його вчених, культурних митців опинилися за межами батьківщини, на еміграції. Ці два факти визначаються як вирішальні для майбутнього української культури. Панамериканська українська конференція 1947 р. у Нью-Йорку визначила, що однією з найважливіших справ для існування українського народу та його майбутнього є всебічна опіка національної культури на еміграції. Причин для цього називається кілька. Поки матірня Україна залишалася окупованою, там триває процес масового винищення українських культурних діячів з метою позбавити українську культуру її питомих національних рис, злити її з російською; розпущено всі українські культурні установи; музеї, бібліотеки та архіви, де зберігалася культурна спадщина нашого народу, комісовано, причому навіть у Празі, Варшаві, Берліні. У цих умовах тільки українська діаспора мала і мусила стати носієм вільної національної думки, репрезентувати українські інтереси у світі. Публікації в україномовних періодичних виданнях діаспори США стають засобом поширення культурно-духовних національних цінностей та чи не

єдиним способом комунікації між розкиданими по різних штатах українськими громадами.

У науковому дискурсі питанням української діаспори в США, причинам еміграційних процесів у цю країну, ролі культури у збереженні національної ідентичності присвячено праці Т. Бевз [1], Т. Воропаєвої та ін. [5] В. Євтуха та ін. [2], Б. Лановика та ін. [3], Лісового О. В. [4], А. Шлепаков та ін. [7], М. Шульги [16], однак дослідниками не розглядалося питання популяризації української культури через україномовну періодику США як засіб збереження національної ідентичності української діаспори. Тому метою нашого дослідження є аналіз україномовних періодичних видань діаспори США на предмет підтримки і популяризації української культури як одного із чинників збереження національної ідентичності у період після закінчення Другої світової війни та початку третьої хвилі еміграції у США.

Після закінчення Другої світової війни українська громада у США стала творцем громадських і культурних вартостей, зберігала духовні цінності, з її середовища вийшло чимало вчених, філософів, письменників, митців. Їх творчість тривалий час підтримувала діаспору у сприянні незалежності України, протистоянні асиміляційним процесам, нейтралізації деструктивних тенденцій у її середовищі, а також активізувала увагу інших національностей, перетворюючи їх у союзників. Культура, таким чином, у широкому розумінні стояла на службі громадськості.

Однак, як свідчать опубліковані матеріали [13], перед початком масової еміграції українців з Європи у США після Другої світової війни в середовищі української діаспори в цій країні існували неоднозначні думки щодо доцільності допомоги українській інтелігенції в переїзді за океан, що пояснювалися страхом перед масовістю приїжджиків і їх можливої неспроможності себе утримувати, принаймні спочатку. Проте в публікаціях розвінчується цей міф, оскільки прогресивні українські діячі в Європі воліли б краще там і залишитися, оскільки там вони вже освоїлися, а в США немає так багато засобів для їх подальшої культурної праці. Крім того, автори публікацій

зазначають, що американські українці конче потребують нових культурних діячів, які б змогли встановити тривалий зв'язок між сучасною українською культурою та тими її залишками, що жевріють за океаном, фахівців, які можуть компетентно говорити про різні ділянки української культури, долаючи існуючу поверховість та застарілість. Через те представник НТШ-А Микола Чубатий у своїх численних статтях [13; 14] щодо проблем української культури наголошує на тому, щоб провідні українські культурники із Західної Європи переїжджали саме у США, зокрема у Нью-Йорк, де на той час зосереджувалося політичне і культурне світове життя, і з собою привозили ті рідкісні речі, що їх вдалося врятувати, вирушаючи у вигнання, свої нові мистецькі роботи, створені вже у таборах для переселенців. Якщо цього не зробити, не посприяти залученню свіжих сил у розвиток національної культури, то так звані культурні вартості американських українців будуть мати мало спільного зі справді українською культурою.

З середини минулого століття на теренах США українською діаспорою у місцях поселень (Нью-Йорк, Чикаго, Філадельфія, Детройт та ін.) засновано чимало товариств під назвою клубів чи асоціацій, де створено відповідні умови та атмосферу для творчої мистецької праці. Їх важливу роль визначають не тільки перед українською культурою, а й перед українською громадою, оскільки ці «творчі мистецькі острови» [15] сприяють не тільки збереженню, а й розвитку національної культури в чужому духовно й суспільно оточенні, зацікавлюють українським мистецтвом широку американську публіку, переконуючи в культурному і духовному багатстві українського народу, який довгий час веде боротьбу за своє національне визволення. Практично кожна публікація цього періоду завершується пропагандою, закликком щодо всебічної допомоги українцями таких освітньо-культурних центрів: «Поможім фронтом українського мистецтва приєднувати американських приятелів нашій визвольній справі та покажیم світові свої вартості, що їх ворог усіми силами намагається прислонити своєю тенденційною пропагандою» [15]. Для

підтримки окремих діячів та установ української культури всеукраїнського характеру було засновано як постійну фундацію Фонд української культури.

На підтвердження корисності третьої хвилі української еміграції для оновлення і підвищення якості середовища української діаспори, зокрема і в США, може слугувати наступний факт. За короткий час без значної допомоги з боку громадськості професор Нестор у США створив високомистецький колектив – хорову капелу «Україна». Ще у середині минулого століття у періодиці української діаспори США її називали першою художньо-мистецькою установою, яку можна з гордістю презентувати іншим національностям, причому не тільки перед масовим реципієнтом, а й перед мистецькими фахівцями. Дуже швидко цей колектив здобув визнання і дуже високо оцінювався, бо однаково виконував як класичні українські пісні, так і народні, а також духовні. Опубліковані матеріали від кінця 40-х років ХХ ст. про хорову капелу «Україна» [11] завжди містять позитивні відгуки або просто цитують музичних критиків з їх схвальними рецензіями щодо виступів колективу. Автори дописів зауважують, що у такій ситуації відвідини концертів капели – надзвичайно важливі, особливо за наявності представників інших національностей, бо так українська пісня більше розкаже про наш народ, ніж наукові трактати.

Продукування національної ідентичності відбувається також під час масових театралізованих дійств, фестивалів. У житті нашої діаспори в США однією з важливих подій культурного життя є різноманітні національні фестивалі, деякі з яких існують вже десятиліття. «Вони є ефективною візуальною технологією впливу на масову колективну свідомість [...] одним з найбільш поширених засобів гуртування національної спільноти навколо її символічних атрибутів» [6, с. 163]. Емігрувавши в середині минулого століття за океан, українці та їх нащадки мали можливість збиратися на такі імпрези, що служило вагомим чинником збереження ідентичності українства, а жителям країн поселення давало нагоду дізнатися про наш народ, який хоч і був позбавлений власної держави, однак зберігав цілісність, свою культуру в

діаспорі, бо під впливом таких стилізованих повторюваних дійств національна ідентичність набуває матеріальних рис. Фестивалі давали можливість проводити різноманітні акції протесту проти подій у СРСР, а після проголошення незалежності – стали засобом постійного культурного зв'язку з Україною.

Ліга американців українського роду в Чикаго в 1947 р. влаштувала небувалий концерт у найбільшій залі міста, на якому виступали імениті українські виконавці. Від усіх попередніх культурних заходів цього товариства вищеназвана імпреза вирізнялася метою – її було влаштовано для допомоги українським скитальцям у Європі. Характер цього мистецького явища можна визначити як далеко не локальний, а такий, що мав справді вагоме значення і вартість у громадському житті всіх українців у США. Організатори через друковані періодичні видання висловлювали сподівання, що концерт стане культурно-доброчинною маніфестацією нашої діаспори у цій країні. На вимогу часу цей культурний захід мав стати не тільки презентативним в мистецькому плані, а й у матеріальному [10].

Натомість радянська влада в Україні отримала змогу впливати на розвиток української культури в бажаному для себе напрямі та надавати їй бажаного вигляду. Про це говорять публікації в україномовній періодиці США, що подають інформацію у рубриці «Митці в Советській Україні» [12]. Їх аналіз свідчить про те, що вже з кінця 40-х років ХХ ст. Кремль провадив проти української культури чергову політику екстермінації українського національного духу. Постійна чистка в Україні в середовищі інтелігенції зводилась до одного – не допустити поширення ідеалізації українського минулого, наукових поглядів М. Грушевського, ствердження того факту, що український народ за своїм характером та менталітетом є окремою нацією, культурно пов'язаною із Західною Європою. Натомість радянська влада, як свідчать матеріали періодичних видань, намагається заповнити цю лакуну «науковими поглядами» щодо повної «спорідненості» українців і росіян. Це означає впровадження російської культури евентуально подібними до

українських комунікативними одиницями. Мета такого культурного наступу на Україну залишається незмінною ще з імперських часів – довести, що немає українського народу як такого, а Україна залишиться назвою південної провінції радянської Росії [9]. Знищення багатьох колекцій українських архівів, бібліотек, музеїв, приватних зібрань призвело до становища, коли три чверті українських культурних досягнень виявилися втраченими, коли, наприклад, книжка, яка до Другої світової війни була досить поширеною, у кінці сорокових стала зниклою або великою рідкістю, збереженою десь в окремих людей в США чи Канаді. Микола Чубатий, член НТШ-А, наголошує на необхідності рятувати із Західної Європи все, що ще залишилося від національних культурних надбань, разом із українськими інтелігентами, оскільки більшість у діаспорі навіть ще не встигли усвідомити весь масштаб тієї національної катастрофи, що її принесла радянська влада, займаючи після війни Західну Україну. Однак громадський діяч у своїх публікаціях переконує [12], що наслідки таких ударів можуть виявитися досить фатальними, бо коли відійде у вічність терепішне покоління, а наступне не перейме духовного спадку своїх батьків, всі українські культурні здобутки, створені за останні сто років національного відродження, забудуться, а ми, як нація, можемо бути відкинуті назад, у передшевченківські роки, знову очікуючи свого Пророка.

Через те в україномовній періодиці діаспори США ставиться питання про те, що за відсутності умов для розвитку української культури в матірній Україні природним є покладання цієї функції на українську еміграцію у вільному світі, яка має зберегти здорову, справді національну українську культуру, вільну від радянсько-російських впливів. Звичайно, автори статей свідомі того, що еміграційні умови для цього не є найкращі, проте в часи національного лихоліття, поки не зміниться політичне становище України, висловлюється думка, що українська культура на еміграції мусить репрезентувати українську національну культуру загалом, використовуючи всі засоби демократичного світу. У цьому контексті важливими та актуальними для сьогодення є також припущення того, що спочатку культурний продукт українських митців-

емігрантів буде виразно національний, але з часом, втрачаючи зв'язок з рідною землею, стане відчужуватись. І в цьому вбачали одну з природних та не менш трагічних перспектив української культури в США. Все ж таки свобода в творчості вже не раз ставала в історії еміграції для розвитку цілої національної культури. Зміст публікацій свідчить про відсутність сумніву у тому, що цю свободу творчості українські культурні діячі в США використовують повністю на благо свого народу. Як показав час, за наявності передумов такої вільної культурної творчості, автори публікацій мали рацію.

У шістдесятих роках минулого століття, в часи «відлиги», коли між офіційним Вашингтоном і Москвою намітилося потепління, окремі делегації із представників української культури мали візити в США, де також зустрічалися з передовими громадськими діячами української діаспори. Відгуки з приводу таких візитів викликали широку дискусію в україномовній періодиці, а також на численних дискусійних панелях [8]. Прихильники цих зустрічей наводили вагомі для стороннього читача аргументи: спілкування у такому форматі є взаємокорисними, радянські культурники є представниками українського народу, а тому це є візити наших братів, крім того, приїжджали зазвичай молоді люди, які в УРСР не мають змоги довідатись про американську демократію, а під час цих візитів вони можуть побачити правдиве життя американських українців. Аналіз цих аргументів був винесений на сторінки україномовної періодики, результатом якого стало формулювання кількох висновків, що були доведені до широкої громадськості українців у США. Цілком слушною, на нашу думку, є теза про те, що в далеку Америку приїжджали перевірені партією і силовими органами люди з цілком конкретними завданнями – вести приховану пропаганду, спостерігати, отримувати від тутешніх шпигунів такі повідомлення, які не можна було передати у Москву звичайним пересиланням. Це формулювання природно пояснює наступний аргумент прихильників таких зустрічей – усі приїжджі культурники перебувають на утриманні комуністичного режиму, що поневолює український народ, є членами або кандидатами у члени КПРС, а тому вони репрезентують не бажання власне

українського народу, не боряться з ним проти ворожої окупації, через те не можуть вважатися його частиною. Називати їх братами теж не можна, бо самі вони презентують себе не як українці, а як радянські люди. Безаргументним також визнається твердження про молодих митців, оскільки більшість брали участь в осуджуванні Спілки визволення України та С. Єфремова, а справді молодші також вже мали заслуги перед партією, інакше вони б ніколи не потрапили у делегацію для виїзду в США. Найприкрішим авторами статей вважається те, що приїхавши у чужу, справді демократичну країну, українські інтелігенти використовують свій інтелект і здібності, щоб очорнити її, принизити в очах світу, бо цього від них вимагає інтерес радянської партії. Тому наявність таких зустрічей з представниками радянсько-української культури вважається даремною і безперспективною, у них немає жодної потреби і користі ні для української діаспори у США, ні для власне українського народу за океаном.

Таким чином, опубліковані матеріали періодичних видань української діаспори США дають підстави говорити про вагомий вклад української діаспори США у підтримці та популяризації культурних здобутків нашого народу як одного з базових чинників формування і збереження національної ідентичності. У середині минулого століття характер статей свідчив про роль української культури, передусім, у служінні громаді, акценти ж пізніших публікацій починають зміщуватися вже на мистецьку складову як маркер національної самоідентифікації.

Література

1. Бевз Т. Сучасна українська діаспора: проблеми і перспективи // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень м. І.Ф. Кураса. – К. : ІПіЕНД, 2007. – Вип. 34. – С.47-59.
2. Євтух В. Закордонне українство / В. Б. Євтух [та ін]. – К. : ВІК, 2005. – 308 с.
3. Історія української еміграції / Б. Д. Лановик [та ін.] ; ред. Б. Д. Лановика. – К. : Вища школа, 1997. – 520 с.
4. Лісовий О. В. Соціокультурна самоідентифікація особистості : автореф. дис ... канд. філос. наук: 09.00.04 / Оксен Васильович Лісовий. – Київ : Б.в., 2012 . – 21 с.
5. Сергійчук В. Трансформація національної ідентичності: історіософські, культурологічні та соціально-психологічні аспекти / В. Сергійчук, В. Піскун, Т. Воропаєва // Фундаментальні орієнтири науки. – К.: Фонд фундаментальних досліджень, 2005. – С. 24 – 53.

6. Україна в 2007 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: Монографія / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К. : НІСД, 2007. – 538 с.

7. Українці в зарубіжному світі / А. М. Шлепаков [та ін.]; АН України, Інститут соціальних і економічних проблем зарубіжних країн. – К. : Наукова думка, 1991. – 140 с.

8. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6322. Безаргументні аргументи здибальників // Народна воля. – 1965. – № 10. – С. 2.

9. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6462. Композитори в Советській Україні // Свобода. – 1947. – Ч. 163. – С. 3.

10. ЦДАЗУ. БФ. 3. Інв. № 6462. Не тільки словом, але й ділом! // Свобода. – 1947. – Ч. 100. – С. 3.

11. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6462. Розгін-Коханий І. Хорова капеля «Україна» / проф. І. Розгін-Коханий // Свобода. – 1947. – Ч. 26. – С. 3.

12. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6462. Чубатий М. Наслідки московської окупації для української культури / Микола Чубатий // Свобода. – 1947. – Ч. 85. – С. 2.

13. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6462. Чубатий М. Пекучі потреби української культури / Микола Чубатий // Свобода. – 1947. – Ч. 290. – С. 2.

14. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6462. Чубатий М. Українська національна культура та американські українці / Микола Чубатий // Свобода. – 1947. – Ч. 94. – С. 2.

15. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6781. Комунікат // Українське життя. – 1957. – Ч. 13. – С. 4.

16. Шульга Н. Этническая самоидентификация личности / Н. Шульга. – К.: Институт социологии, 1996.

REFERENCES

1. Bevz T. Suchasna ukrainska diaspora: problemy i perspektyvy // Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen m. I.F. Kurasa. – К. : ІPiEND, 2007. – Вуп. 34. – S.47-59.

2. Yevtukh V. Zakordonne ukrainstvo / V. B. Yevtukh [ta in.]. – К. : VIK, 2005. – 308 s.

3. Istoriiia ukrainskoi emihratsii / B. D. Lanovyk [ta in.]; red. B. D. Lanovyka. – К. : Vyshcha shkola, 1997. – 520 s.

4. Lisovyi O. V. Sotsiokulturna samoidentyfikatsiia osobystosti : avtoref. dys ... kand. filos. nauk: 09.00.04 / Oksen Vasylovych Lisovyi. – Kyiv : B.v., 2012. – 21 s.

5. Serhiichuk V. Transformatsiia natsionalnoi identychnosti: istoriosofski, kulturolohichni ta sotsialno-psykholohichni aspekty / V. Serhiichuk, V. Piskun, T. Voropaieva // Fundamentalni oriientyry nauky. – К.: Fond fundamentalnykh doslidzhen, 2005. – S. 24 – 53.

6. Ukraina v 2007 rotsi: shchorichni otsinky suspilno-politychnoho ta sotsialno-ekonomichnoho rozvytku: Monohrafiia / Za zah. red. Yu. H. Rubana. – К. : NISD, 2007. – 538 s.

7. Ukraintsi v zarubizhnomu sviti / A. M. Shlepakov [ta in.]; AN Ukrainy, Instytut sotsialnykh i ekonomichnykh problem zarubizhnykh krain. – К. : Naukova dumka, 1991. – 140 s.

8. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6322. Bezarhumentni arhumenty zdybalnykiv // Narodna volia. – 1965. – № 10. – S. 2.

9. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6462. Kompozytory v Sovietskii Ukraini // Svoboda. – 1947. – Ch. 163. – S. 3.

10. TsDAZU. BF. 3. Inv. № 6462. Ne tilky slovom, ale y dilom! // Svoboda. – 1947. – Ch. 100. – S. 3.
11. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6462. Rozghin-Kokhanyi I. Khorova kapelia «Ukraina» / prof. I. Rozghin-Kokhanyi // Svoboda. – 1947. – Ch. 26. – S. 3.
12. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6462. Chubatyi M. Naslidky moskovskoi okupatsii dlia ukrainskoi kultury / Mykola Chubatyi // Svoboda. – 1947. – Ch. 85. – S. 2.
13. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6462. Chubatyi M. Pekuchi potreby ukrainskoi kultury / Mykola Chubatyi // Svoboda. – 1947. – Ch. 290. – S. 2.
14. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6462. Chubatyi M. Ukrainska natsionalna kultura ta amerykanski ukraintsi / Mykola Chubatyi // Svoboda. – 1947. – Ch. 94. – S. 2.
15. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6781. Komunikat // Ukrainske zhyttia. – 1957. – Ch. 13. – S. 4.
16. Shulha N. Etnycheskaia samoydentyfykatsyia lychnosty / N. Shulha. – K.: Ynstitut sotsyolohyy, 1996.